

Tatjana Radojević

PREVOD: Dorčová Valtnerová, Vladimíra (2019), Vojvođanski Slovaci u procesu „povratničke“ migracije, Storyteller.

<https://www.storyteller.rs/vojvodinski-slovaci-v-procese-navratovej-migracije/> 16.11.2020.

Vojvođanski Slovaci u procesu „povratničke“ migracije

Iznenadna i masovna emigracija vojvođanskih Slovaka u Slovačku započinje 2015. godine. Ovaj rast povezan je sa produblјivanјem ekonomske i političke krize u Srbiji, koju prati visok nivo korupcije i klijentelizma. Trenutna kriza stvara osećaj potpune bezperspektivnosti života u Srbiji.

Svaka sedma osoba na svetu je migrant. Ovaj podatak, koji je pre nekoliko godina objavilo Odeljenje za ekonomska i socijalna pitanja Ujedinjenih nacija (UN DESA), govori pre svega o svetskoj istoriji - **istoriji ljudskih migracija, kretanja i seoba ljudi** iz različitih razloga. Činjenicu da u svetu ima 258 miliona ljudi koji žive van svoje domovine potvrđuje stvarnost koju živi **zajednica Slovaka u Vojvodini**, posebno od 2015. godine, i „**povratnička“ migracija u Slovačku**.

Upravo tema povratničke migracije Slovaka iz Vojvodine privukla je **Sanju Zlatanović** iz Etnografskog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti i **Juraja Marušiaka** iz Instituta političkih nauka Slovačke akademije nauka, koji već nekoliko godina sprovode istraživanja o aktuelnim migracijama vojvođanskih Slovaka.

Zlatanović i Marušiak nedavno su predstavili deo istraživanja na Odeljenju za etnologiju i muzeologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta Komenski u Bratislavi, a upravo njihovo istraživanje i rezultati nude dubinsku analizu i mogućnost razumevanja fenomena povratničke migracije vojvođanskih Slovaka u Slovačku u kontekstu slovačkog identiteta i tradicije i međunacionalnih i intraetničkih odnosa.

Zašto istražujete ovu temu?

Marušiak: „Ponekad istraživač traži svoju temu, ali u našem slučaju ova tema pronašla je nas. Oboje se već duže vreme bavimo politikom identiteta, međuetničkim i intraetničkim odnosima u našem regionu Centralne i Istočne Evrope. “

Zlatanović: „Od 2013. godine sprovodim terenska istraživanja u Banatu, pored ostalog i među članovima zajednice vojvođanskih Slovaka. Juraj i ja smo se takođe susreli sa ovom pojavom tokom posete Kovačici i Padini 2015. godine. Kasnije sam dobila stipendiju u Bratislavi u okviru Nacionalnog programa stipendiranja Republike Slovačke. Prvobitno je cilj mog istraživanja bio

istorijska i politička kontekstualizacija zajednice vojvođanskih Slovaka, odn. politika Slovačke prema slovačkoj dijaspori.

U početku nisam razmatrala terensko istraživanje u Slovačkoj kao deo stipendije. Međutim, spontano smo upoznali ljude iz Bratislave koji su došli iz Vojvodine, a onda smo shvatili koliko ih je već u Slovačkoj. Na osnovu ovih kontakata započelo je terensko istraživanje, a kasnije smo odlučili da ga osmislimo i sistematski mu se posvetimo od 2017. godine. Sada se sprovodi bilateralni projekat dva naučna instituta - Etnografskog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti i Instituta političkih nauka Slovačke akademije nauka. To nam omogućava da sprovodimo terenska istraživanja u Slovačkoj i Srbiji. Trenutno sam na obnovljenoj stipendiji u okviru Nacionalnog programa stipendiranja u Bratislavi, koja se izričito fokusira na pitanja migracija vojvođanskih Slovaka “.

Aktuelnu migraciju vojvođanskih Slovaka nazivate „povratkom“. Kako to mislite?

Zlatanović: „U slučaju zajednice vojvođanskih Slovaka, „povratnička“ migracija znači da se određeni broj njenih članova vraća u zemlju porekla svojih predaka, posle skoro tri veka provedena u dijaspori. S obzirom na to da se samo deo zajednice migrira i da su trenutni migranti rođeni, poput njihovih roditelja i nekoliko prethodnih generacija, u Srbiji, o povratničkoj migraciji možemo govoriti samo uslovno. Zato je stavljamo pod navodnike. Vojvođanski Slovaci su primer dobro integrisane manjine u srpskom društvu“.

Iako su neki pojedinci odlučili da trajno odu, mnogi odlaze na sezonski posao i vraćaju se po njegovom završetku. Individualni razlozi, stavovi i iskustva se veoma razlikuju. Praktično svi ispitanici su naglasili ekonomske i profesionalne razloge za migraciju.
Sanja Zlatanović

Kako ste zamislili istraživanje i sa kojeg aspekta ste mu pristupili?

Marušiač: „Istraživanje je zamišljeno kao multilokalno, s obzirom na to da se bavimo migracionom situacijom. Zajednica vojvođanskih Slovaka je podeljena. Neki žive u Srbiji, neki imaju kraći ili duži privremeni boravak u Slovačkoj, dok se drugi deo trajno nastanio u Slovačkoj. Mnogi od njegovih članova nalaze se „negde između“ različitih (ne)mogućnosti. Multilokalni pristup definiše teren kao mrežu lokacija i omogućava da se uzme u obzir dinamika međusobno povezanih delova zajednice. Naš pristup pitanju aktuelnih migracija vojvođanskih Slovaka pretpostavlja, s jedne strane, analizu politike Republike Slovačke prema njenim dijasporama, posebno prema dijaspori u Srbiji, a sa druge strane terensko istraživanje omogućuje analizu problematike iz različitih perspektiva tzv. običnih ljudi.

Primena interdisciplinarnog i bilateralnog pristupa igrala je ključnu ulogu u razumevanju pitanja „povratničke“, ali i transnacionalne migracije. Poznajem slovački i čehoslovački društveni, istorijski i politički kontekst, dok Sanja to pitanje može analizirati u srpskom i jugoslovenskom kontekstu. Naši ispitanici su dobili priliku da izaberu jezik na kojem žele da razgovaraju “.

Kakav je rezultat istraživanja, koji su zaključci - da li su alarmanтни za ostanak Slovaka u Vojvodini na vojvođanskom nivou?

Zlatanović: „Istraživanje je još uvek u toku, zajednica vojvođanskih Slovaka je u stalnom pokretu. Umesto definitivnog zaključka, pre bismo izneli ono što kažu članovi ove zajednice. Ispitanici masovnu migraciju u Slovačku doživljavaju ambivalentno. S jedne strane, izražavaju zabrinutost za ostatak zajednice u Srbiji, jer većinom iz nje odlaze mladi i obrazovani ljudi. S druge strane misle da je kretanje ljudi korisno za nju: neki odlaze, neki se vraćaju, mnogi su na oba mesta. Između dva dela zajednice postoji snažan protok ljudi, informacija, materijalne i nematerijalne imovine. Pojedinačni ispitanici objasnili su da u Slovačkoj mogu da nauče književni jezik, uspostave nove kontakte, steknu nova znanja i veštine, a sve ovo predstavlja pozitivnu korist za zajednicu.“

Migracije u Slovačku, odn. u ostale države EU, ne tiču se samo vojvođanskih Slovaka i pripadnika drugih nacionalnih manjina u Srbiji, već i većinskog srpskog stanovništva.

Koji su glavni razlozi / motivi za ovu povratničku migraciju?

Zlatanović: „Početak devedesetih godina prošlog veka obeležen je rastom nacionalizma i ratova na prostoru bivše Jugoslavije. Pratilo ih je naglo opadanje materijalnog standarda stanovništva. To je dovelo do prvog većeg talasa emigracije vojvođanskih Slovaka. U zavisnosti od mesta prebivališta pripadnika slovačke zajednice počele su da se manifestuju u većoj ili manjoj meri etničke tenzije.

Mlađi su odlazili u Slovačku na studije, selile su se i cele porodice. Mnogi od onih koji su studije završili u Slovačkoj razmišljali su o povratku u Srbiju. Međutim, ekonomska kriza u zemlji ostala je duboka, a oni su već imali izgrađenu socijalnu i profesionalnu osnovu za život u Slovačkoj. Neki od njih su se vratili u Srbiju, tamo su ostali ili su se, posle izvesnog vremena, odlučili da se ponovo presele u Slovačku.

„Povratnička“ migracija se nastavila, ali je poprimila veće razmere oko 2008. Ovaj talas je direktno izazvan svetskom ekonomskom krizom i nemogućnošću zaposlenja u Srbiji. Iako su neki pojedinci odlučili trajno da odu, mnogi odlaze na sezonski posao i vraćaju se po njegovom završetku. Pojedinačni razlozi, stavovi i iskustva se veoma razlikuju. Praktično svi ispitanici su naglasili ekonomske i profesionalne razloge za migraciju.

Međutim, iznenadno i masovno iseljavanje Slovaka u Vojvodinu u Slovačku započinje 2015. Ovaj rast povezan je sa produbljivanjem ekonomske i političke krize u Srbiji, koju prati visok nivo korupcije i klijentelizma. Trenutna kriza stvara osećaj potpune bezizlaznosti života u Srbiji“.

Kako možemo da poimamo ili posmatramo ove „naše“ migracije u kontekstu globalnih / panevropskih migracija?

Marušiak: „Migracije u Slovačku, odn. u ostale države EU, ne tiču se samo vojvođanskih Slovaka i pripadnika drugih nacionalnih manjina u Srbiji, već i većinskog srpskog stanovništva. Različita dinamika ekonomskog i političkog razvoja u obe zemlje dovela je do toga da Slovačka predstavlja ne samo „spoljnu domovinu“ vojvođanskih Slovaka, već i atraktivnu destinaciju za ekonomsku i radnu migraciju. U ovom slučaju vojvođanski Slovaci na situaciju reaguju na isti način kao i njihovi Srbi. Dakle, reč je pre svega o ekonomski motivisanim migracijama. S druge strane, ova situacija takođe predstavlja izazov za Slovačku. Do sada je Slovačka bila zemlja iz koje je stanovništvo odlazilo više nego što je dolazilo, sada postaje zemlja odredišta ne samo za članove slovačke dijaspore, već i za građane Srbije, Ukrajine, a u manjoj meri Bugarske i Rumunije.“

Vojvođanski Slovaci svoju pripadnost vezuju za dve domovine. U jednoj su rođeni, iz druge su otišli njihovi preci što im sada otvara nove mogućnosti za rad i materijalni rast. Dvostruka pripadnost donosi brojne izazove. Dvostruko članstvo donosi brojne izazove. Njima samima ne nosi konfliktni potencijal, s obzirom na dobre bilateralne odnose Srbije i Slovačke. Juraj Marušiak

Već u naslovu istraživanja pominjete sintagmu „između dve domovine“. Da li ste se takođe pozabavili temom identiteta „dvojne domovine“?

Marušiak: „Individualna iskustva i perspektive su veoma različiti. Ispitanici su govorili o mešovitom osećaju pripadnosti koji se vremenom menjao. Ponekad se osećaju pripadnicima manjine u obe zemlje, a ponekad pronadu način da svoje dvojno članstvo koriste kao prioritet. Za razliku od Srbije, Slovačku doživljavaju kao zemlju u kojoj mogu da rade i zarađuju dovoljno da im omoguće dostojanstven život. Oni koji duže žive u Slovačkoj doživljavaju je kao svoju domovinu. Najčešći odgovor onih koji su stekli pravo stalnog boravka u Slovačkoj je da su im obe države domovine. Dakle, ambivalentnost je prisutna u izjavama naših ispitanika. Tokom dužeg intervjua sa ispitanicima primetili smo značajne oscilacije kod pojedinaca prilikom procene sopstvene pripadnosti i osećanja gde se domovina nalazi.

Ispitanici su istovremeno višestruko vezani za obe zemlje. Rade na tome da održe svoj identitet dvojne domovine koji isključuje nedvosmislenu odluku ili - ili. Na naš zahtev da hijerarhizuju gde se osećaju manje ili više „kao kod kuće“, različito su odgovorili. Najzastupljenija je bila očigledna želja da Slovačka postane njihova domovina. Za one koji ostaju u Srbiji ili se tamo vraćaju posle boravka u Slovačkoj - Slovačka ostaje „spoljna domovina“.

Dešava se „povratnička“ migracija vojvođanskih Slovaka, članovi zajednice kruže između Srbije i Slovačke. Proces „povratka“ ima nekoliko faza i oblika. Vojvođanski Slovaci svoju pripadnost vezuju za dve domovine. U jednoj su rođeni, iz druge su otišli njihovi preci što im sada otvara nove mogućnosti za rad i materijalni rast. Dvostruko članstvo donosi brojne izazove. Njima samima ne nosi konfliktni potencijal, s obzirom na dobre bilateralne odnose Srbije i Slovačke.“